

Dictionnaire Beckett

W 2011 roku ukazał się ważny słownik życia i twórczości Samuela Becketta. Autorami blisko pięciuset haseł składających się na tom są uznani specjaliści z wielu krajów europejskich, Japonii, Australii i Stanów Zjednoczonych. Każde hasło opatrzone jest podstawową bibliografią oraz odnośnikami do innych haseł, a każdemu przywoływanemu tytułowi utworu Becketta towarzyszy data pierwszego wydania, zarówno angielskiego, jak i francuskiego. Część hasłową uzupełniają dwa aneksy. W pierwszym znajduje się chronologicznie ułożona biografia Becketta, w drugim – bibliografia twórczości pisarza, wykaz książek i artykułów poświęconych autorowi *Końcówki*, a także pełna filmografia.

Lektura *Słownika* uzmysławia wiele istotnych kwestii. Przypomina na przykład, jak ważną funkcję w życiu Becketta pełniła filozofia (Heraklit, Parmenides, Zenon, Demokryt, Święty Augustyn, Kartezjusz, Schopenhauer, Bergson, Adorno, Blanchot, Deleuze) i sztuka (Paul Vilard poświęca wiele haseł fascynacjom Becketta takimi artystami, jak: Zurbaran, Rembrandt, Honthort, El Greco, Van Gogh, Duchamp, Tal-Coat, bracia Van Velde, Giacometti, Schubert). W *Słowniku* znajdują się również analizy poszczególnych utworów autora, charakterystycznych dla nich postaci czy motywów (Głos, Wizja, Absurd, Sport) oraz portrety pisarzy, którzy Becketta inspirowali i fascynowali (Wergiliusz, Dante, Swift, Czechow, Yeats, Proust, Joyce, Kafka). Obok słynnych aktorek-muz (Billie Whitelaw i Madeleine Renaud) przywołani są reżyserzy (Asmus, Barrault, Blin, Brook, Serreau) i choreografowie (Béjart). W słowniku opisano także miejsca (teatry, wydawnictwa) i miejscowości (na przykład Dublin, Paryż, wakacyjne Ussy czy Saint-Lô, gdzie Beckett z żoną ukrywali się przed Gestapo), periodyki („Transition”, „Les Temps modernes”), słynne monografie (*Teatr absurdu* Esslina), tłumaczy i przyjaciół Becketta, ośrodki edukacyjne związane z osobą pisarza, członków jego rodziny (Sinclairowie), a nawet prywatne zapiski Becketta dotyczące wystawiania jego sztuk (*Dzienniki teatralne*).

Jakość poszczególnych artykułów jest znakomita. Oprócz kilku haseł, takich jak *Fin de Partie*, które okazuje się zdecydowanie zbyt szczegółową i rozbudowaną analizą jak na słownik, czytelnik stosunkowo szybko trafia do najistotniejszych informacji. W książce wykorzystano najnowsze wyniki badań publikowanych w ostatnich latach (zaliczają się do nich: czasopismo „Journal of Beckett Studies”, *Damned to Fame: The Life of Samuel Beckett* Jamesa Knowlsona, *Revue Artistique Pierre’a Chaberta* oraz *Samuel Beckett Today/Aujourd’hui* Mariusa Buninga i Sjefa Houppermansa). Bibliografia zawiera również publikacje najwybitniejszych badaczy polskich: Jana Błońskiego i Marka Kędzierskiego.

Niektóre ustalenia bywają bardzo interesujące. Autor hasła „Godot” podaje różnorodne znaczenia symbolu Godota, cytując badaczy z poszczególnych krajów.

I tak, w Algierii symbol ten oznaczał obietnicę wiecznie nienadchodzącego podziału ziem, w Polsce oczekiwanie na wolność polityczną, a w więzieniu w San Quentin – odległą wizję wyjścia na wolność. Pascale Sardin zauważa, że dzieło Becketta jest przepełnione motywem pustki, pełne jest elips, które skutkują przeróżnymi interpretacjami i analizami, mającymi na celu uzupełnianie luk semantycznych. Z kolei Evelynne Grosman omawia różne oblicza zła, które pojawiają się w dziełach Becketta. Coś może mianowicie „faire mal” (boleć), „mal faire” (robić źle) i „faire le mal” (zrobić zło). Na uwagę zasługują świetnie zarysowane portrety ludzi bliskich Beckettowi – zdradzają wiele ciekawostek z życia samego artysty, opartych na prywatnych zapiskach czy trudno dostępnych materiałach, w których pisarz mówił o intymnych sprawach. Stanowi to bez wątpienia dodatkowy walor publikacji, ponieważ – jak wiadomo – autor *Końcówki* pilnie strzegł swojej prywatności.

Mimo niewątpliwych zalet *Słownika* pewne ważne fakty z życia Samuela Becketta zostały w nim jednak pominięte. Brak na przykład uzasadnienia dla przyznania artyście literackiej Nagrody Nobla w 1969 roku. Wydaje się też, że można by oczekiwać pewnych haseł, których nie ma, jak chociażby „Langues”, co w przypadku wielojęzyczności w twórczości Becketta byłoby całkowicie uzasadnione. Polskiego czytelnika może natomiast dziwić brak hasła o Antonim Liberze, którego działalność translatorsko-krytyczna zasługiwałaby na więcej niż lapidarne wzmianki. *Dictionnaire* nie wspomina też o poważnych problemach, jakie Beckett miał z alkoholem. Istotną kwestią jest również skorelowanie haseł. Można zauważyć, że niektóre z nich dublują się, obejmując podobne treści („Suicide” i „Schopenhauer”) lub też tworzą, każde z osobna, zagadnienie mogące być równie dobrze zebrane w jedno bardziej treściwe (na przykład „Bible”, „Catholicisme”, „Christiannisme”, „Dieu”, „Religion”, „Théologie négative”). Zdarzają się różnego rodzaju niedociągnięcia techniczne i edytorskie: pojedyncze literówki lub zaliczenie Apokalipsy do Ewangelii (Pierre Chabert). Niemniej w tej pomnikowej publikacji znajdują się wystarczająco liczne, bardzo ciekawe i wielopłaszczyznowe analizy utworów, imponująco długa lista osób związanych z Beckettem, nazwy teatrów i ważnych dla pisarza miejsc, aby praca redakcyjno-autorska Marie-Claude Hubert zasłużyła na słowa najwyższego uznania.

Dictionnaire Beckett jest rodzajem odpowiedzi na angielskojęzyczny słownik, w którym autorzy przedstawili motywy i koncepty występujące w twórczości Becketta oraz fakty z jego życia. Ten alfabetycznie ułożony przewodnik – *The Grove Companion to Samuel Beckett. A Reader Guide to His Works, Life, and Thought* – ukazał się w 2004 roku w Nowym Jorku. Francuski *Dictionnaire* jest zatem niezbędnym jego dopełnieniem.

***Dictionnaire Beckett*, pod red. Marie-Claude Hubert, Honoré Champion, Paris 2011, 1195 s.**